

KRONIKA

ČESKO-SLOVENSKÁ GEOLOGICKÁ DIASPORA 20. STOLETÍ

Czechoslovak geologic diaspora of the 20th century

VLADIMÍR SATTRAN

Zapova 5, 150 00 Praha 5

Abstract: The present contribution helps to make a record of the Czech and Slovak geologists, mineralogists, paleontologists, geophysicists and mining and exploration experts who emigrated from Czechoslovakia during the 20th century. Three main migratory waves can be distinguished: the first one was caused by the nazism and following end of the democratic Czechoslovakia in 1939, the second one was initiated by the takeover of power by stalinists in 1948 and the last and biggest one started after August 1968 when Czechoslovakia was invaded by the Soviet and allied armies stopping Dubček's "socialism with the human face". The most outstanding geologists in exile are briefly characterized by their activities abroad.

Ve 20. století opustilo naši republiku převážně z politických důvodů mnoho Čechů a Slováků, mezi nimiž byla i řada geologů a báňských inženýrů. Můžeme vydělit tři významné exilové vlny.

První je vlna útěku před fašismem před druhou světovou válkou v letech 1938–1939, druhá v letech 1948–1949 po převzetí moci stalinisty, třetí v letech 1968–1969 po invazi sovětských vojsk a doznívající v letech tzv. normalizace. Můžeme přidat ještě slabší exilovou vlnu za první světové války (politický exil tvůrců československé nezávislosti).

V první velké vlně české emigrace 20. století se jen zřídka vyskytují jména geologů a geografů, což je samozřejmě dáno i tím, že odborníků těchto věd bylo ještě poměrně málo. Bylo by zapotřebí podrobně prostudovat seznamy emigrujících, zda se v nich neobjeví přírodovědci, kteří studovali také geologii a příbuzné vědy. Jde o politické uprchlíky z řad středoškolských profesorů. Zatím neznáme jiná jména než † dr. Alfréda Steinera, † dr. Julie Moschelesové a † dr. Stanislava Kříže. První byl báňským inženýrem, který se věnoval ložiskové geologii, a je zajímavé, že popsal také nový nerost z Nového Zélandu (wairakite). Julie Moschelesová byla vysokoškolská učitelka morfologie a fyzického zeměpisu, známé jsou její studie o síti říčních toků v Českém masivu. V exilu za války pracovala v australském Melbourne, během nacistické perzekuce zahynula celá její rodina. Stanislav Kříž odešel do USA v r. 1938, vystudoval na Princetonské univerzitě, pracoval v ložiskové geologii a také zastával diplomatické funkce (kulturní ataché v Costa Rice). Po válce se v r. 1945 také vrátili do Čech (jako vojáci spojeneckých armád) dr. Bohuslav Růžička a dr. Konrád Beneš, kteří později působili na Vysoké škole báňské v Ostravě. Zúčastnili se bojů spolu s italskými partyzány.

V druhé vlně diaspory po nástupu komunistického totalitního režimu v roce 1948 byli zbaveni svých univerzit-

ních funkcí někteří významní učitelé a v té době opouštějí naši republiku lidé, z nichž později vyrostou pracovníci v naftovém výzkumu a podnikání (dr. Lobkowicz, † dr. Danes-Frankenberger v Kalifornii v USA, † Jan Havlena, který vystudoval ve Freibergu a po r. 1948 pracoval u Alberta Energy Co. v Kanadě) nebo v geofyzice francouzského SGG jako ing. Pekar (známý s dr. Tiborem Budayem). Miloš Turek, geolog technik v ÚÚG, filolog, později kněz ve Vatikánu, emigroval v r. 1960. Později, ale ještě před vlnou roku šedesátého osmého, odcházejí geologové Stanislav Ruben Ploskonka (Bolívie, Uruguay – Montevideo) nebo Jarmila Peck-Kukulová (Nováková), která se význačně uplatnila v paleontologii blanokřídlých a dalšího paleohmyzu (Kanada, Ottawa). Do této skupiny lze patrně zařadit i Františka Branišu (pracoval ve firmě Exxon v USA snad od r. 1945 nebo i dřív?), Arnošta Šímu (Francie, Orléans), † dr. V. Stephena Papežíka (přišel do Kanady v r. 1951, pracoval v University of New Foundland v St. John) a Matěje Blechu, PhD, který emigroval jako student architektury, v Kanadě získal doktorát na McGill University a pracoval jako hlavní geolog u firmy TECK. Paleontolog dr. Martin Glaesner pracoval po roce 1948 v Austrálii a zasloužil se o objevy nejstarších forem života tohoto kontinentu. V Guatemale pracoval José Storek (po r. 1945–6).

Třetí vlnu emigrace českých geologů, geofyziků a geomorfologů představuje početná skupina absolventů pražské, brněnské a bratislavské univerzity a báňských vysokých škol, kteří se postupně objevili v různých zemích světa a dosáhli často i mezinárodního uznání jako přední geologové či mineralogové. Jejich abecední seznam čítá na 80 jmen, ale není jistě úplný a bude třeba jej příležitostně doplnit.

Pavel Adámek (Španělsko, Švédsko)

Jiří Bártek (Kanada, Edmonton)

Jiří Březina (Německo – Heidelberg, Karlsruhe)

Milena Bučková (USA, Pensylvánie)

Jitka Budilová (mikropaleontolog, Rakousko, Salzburg)

Michal Bukovanský (USA, Denver)

Pavel Čepek s manželkou (SRN, významný paleontolog)

Petr Černý (známý odborník na geologii a mineralogii pegmatitů, působil na University of Manitoba v Kanadě)

Klement Danda (geofyzik, Jižní Afrika)

† Vilém Dmitrijev (USA)

Michal Dobr (Kanada, Vancouver)

Helena Dobrová (Kanada)

- Jaroslav Dostál (Nova Scotia, Halifax)
 Věra Fähnrichová (geolog technik, USA?)
 Jiří Fischer (Jižní Afrika)
 Luděk Frýbort (Německo)
 Jarmila Fuchsová (Španělsko)
 Marta Gregorová-Hönigová (Belgie)
 Darja Hlaváčková Ulrychová (USA, Pasadena)
 Zdeněk Hora (vedoucí pracovník oddělení nerud v B.C. Geological Survey a poradce Ministerstva dolů ve Victorii, B.C. Kanada)
 Stáňa Horská (Kanada)
 Jan Hrubý (Rakousko)
 Jaroslav Jakubec (mechanika hornin, Kanada, Vancouver)
 Dana Jakubcová (Kanada, Vancouver)
 Albín Jakubek (Kanada)
 Luboš Jansa (Nova Scotia, Kanada)
 Vladimír Jindřich (USA, dnes Třeboň)
 Zdeněk Johan (v BRGM v Orléansu a v Mineralogickém ústavu Akademie ve Francii, světově známý mineralog a ložiskový geolog, popsal na desítku nových nerostů)
 Věra Johanová (petrograf – Francie, BRGM Orléans)
 † Jiří Just (mineralog – popsal 3 nové nerosty – tučkit, georgeite a bismutohauchecornite, ložiskový konzultant, Západní Austrálie, zemřel při výzkumech na Martiniku)
 Milan Jůzek (Kuvajt)
 Luboš Kabátek (ložiskový geolog, New Foundland a Alberta, Kanada)
 † Leonard Kalaš (Kanada, Hamilton)
 † Jiří Kheil (Ghana)
 Konček (Austrálie?)
 Jozef Kovačik (expert projektů OSN – UNDP, Kanada, Vancouver)
 Miloš Kratochvíl (Austrálie, Melbourne)
 Johana Krátká (hydrogeolog, Německo – Mnichov)
 Jiří Krupička (profesor geologie na University of Alberta v Edmontonu, Kanada, orientoval se na petrologii a geologii starých horninových komplexů kanadského štítu; politický vězeň, esejist a filozof, 91letý senior české geologie)
 Antonín Kudrna (USA, Houston)
 Jiří Kukla (profesor na Columbia University, New York, USA, sedimentolog a paleoklimatolog, odborník na geologii pokryvných útvarů)
 † Vlado Kupčík (krystalograf, Göttingen, Německo)
 Imrich Kušnir (geolog UNDP, pracoval v Austrálii a rovníkové Africe; Paříž, Francie)
 Jan Kutina (mineralog a tektonik, profesor ve Washingtonu, USA, zaměřil se na globální tektoniku, velké systémy zlomů a jejich vztah k distribuci rudních ložisek)
 Radko Kühnel (Holandsko, Delft)
 Petr Láznička a Šárka Tichopádová (ložiskový geolog, statisticky zpracoval světová ložiska nerostných surovin a vztah geologických parametrů k typu ložiskových akumulací; pracoval na univerzitě ve Winnipegu v Kanadě a v Adelaide, Jižní Austrálie)
 Jiří Losert (pracovník Ministerstva dolů v Albertě, Edmonton, Kanada)
 Bohuslav Louma (Švýcarsko)
 Lucie Loumová (Švýcarsko)
 Josef Macek (Kanada, Winnipeg)
 Emil Makovický (mineralog, Austrálie, Dánsko – Kodaň)
 Josef Maxant (Kanada, Montreal)
 Miškovský (paleontolog, Francie, Paříž)
 Miloš Motys (důlní geolog a inženýr, Norsko)
 † Václav Novák (ložiskový geolog, Perth, Západní Austrálie)
 Ivanka Opavská (Belgie?)
 Jiří Palacký (vynikající geofyzik, vedoucí projektů v Kanadě, Holandsku, Brazílii)
 Jaroslav Panenka (geofyzik, Kanada, Calgary)
 Karel Pazlar (Kanada, Čad, Pobřeží Slonoviny, Mali)
 Michal Pečený (USA, Denver)
 Vladimír Peksa (matematik – geolog, Anglie)
 František Pícha (naftový geolog pracující pro Exxon a Gulf Oil USA, Kalifornie, pracoval na syntéze typů naftonosných polí, zvláště ve střední Evropě, na Sibiři aj.)
 Alena Píchová (USA, Kalifornie)
 Tomáš Poetsch (Německo)
 Josef Popelář (geofyzik, Kanada, Geol. Survey, Ottawa)
 Vendulka Poštolková-Drahovzalová (Kanada, Toronto)
 Marcela Procházková (emigrovala 1987, Německo, Mnichov?)
 Vladimír Růžička (GSC Kanada, USA, specialista na uran)
 Ervín Scheibner (profesor tektonické geologie paleoproterozoických a archaických komplexů, Austrálie, Sydney)
 Viera Scheibnerová (Austrálie, USA)
 Ervín Slánský (University of New South Wales, Sydney, Austrálie)
 Jarmila Slánská (Austrálie, Sydney)
 Věra Smrkovská-Rosam (Jižní Afrika, Vídeň)
 Vladislav Stejskal (geolog, Německo?)
 † Jiří Strnad (vynikající průzkumný geolog kanadských diamantových polí, Saskatoon, Kanada)
 Eva Svojsíková-Klobouková – Eva Maria O‘Staffin (Ottawa, Ontario, Kanada)
 Milena Sýkorová (USA)
 Miloš Štěpánek (Kanada, Britská Kolumbie)
 Věra Turková-Křištofová (Kanada, Osoyoos, B.C., pracovala u Falconbridge Co.)
 Oldřich Unger (geotechnik, Britská Kolumbie, Kanada)
 † Václav Vajner (Jižní Afrika, Johannesburg)
 Karel Valášek (geofyzik, Denver, USA)
 Ján Weiser (Austrálie, Bochum, SRN, Ottawa, Kanada)
 Rostislav Válek (Německo)
 † Zdeněk Vlášek (geochemik, Švýcarsko)
 Alexandr Záporožec (USA, Wisconsin)
 † Viktor Zemánek a Hana Zemánková (Rakousko)
 Eva Žofčáková-Dvořáková (Německo, Hannover).
- U některých geologů jsem uvedl velmi stručně jejich pracovní zaměření, u několika pak jsem zdůraznil jejich světovou proslulost a úspěšnost, svědčící o dobrých základech a všestrannosti vzdělání, které poskytovaly české a slovenské vysoké školy. Za pomoc při sestavení soupisu českých a slovenských geologů emigrujících z Československa během 20. století děkuji mnoha přátelům, s nimiž jsem o tomto tématu hovořil v našem přírodovědném klubu Barrande a kteří přispěli k tomu, aby se zachytila jména ko-

legů rozptýlených po celém světě. Zvláštní dík patří Zdenku Horovi, † Miloši Rakúsovi a Zdenku Johanovi, kteří opravili a doplnili některé údaje. Tento drobný příspěvek

vyvolá vzpomínky jistě i na další jména, která jsme nezachytili a jimiž se rozšíří již tak bohatý seznam česko-slovenské geologické diaspory ve 20. století.